

Dicționar de pleonasme

Ediția a patra, revăzută și augmentată

Chișinău • Editura EPIGRAF • 2007

Îndemn la lectură (<i>Ion Melniciuc</i>)	5
Argument	7
Câteva sugestii de utilizare a dicționarului	8
Sugestii de evitare a expresiilor pleonastice	9
Tangente ale pleonasmului cu tautologia și repetiția (<i>valențe stilistice</i>)	13
Pleonasme formale sau tolerabile (<i>esență și expresivitate</i>)	17
Pleonasme “periculoase”	20
Lista de abrevieri	23
A-Z	25-158
Indice de pleonasme	159
Indice de cuvinte care au format relații pleonastice în prezentul dicționar	167
<i>Bibliografie selectivă</i>	178
Fără “concluzii finale” . <i>Ion Ciocanu</i>	180

Notăți expresiile pleonastice pe care le atestați în vorbirea cotidiană sau în presă.
Indicați varianta corectă.

CÂTEVA SUGESTII DE UTILIZARE A DICȚIONARULUI

8

Articolele de dicționar sunt structurate în trei compartimente:

I – eroarea de expresie – **pleonasmul**;

II – sugestia unei **expresii corecte**;

III – **explicația sensului** cuvintelor, prin a căror alăturare s-a format pleonasmul respectiv.

O atare structurare a fost dictată de următoarele circumstanțe. Întrucât de cele mai multe ori originea pleonasmului rezidă în necunoașterea sensului exact al cuvintelor, am considerat oportună includerea compartimentului explicativ (**III**). Astfel va fi înțeleasă mai ușor esența erorii create de expresia pleonastică și va fi mai relevantă coincidența sau interferența semantică a componentelor lexicale ale ei.

Compartimentul sugestiei unei expresii corecte (**II**) în locul celei pleonastice urmărește un obiectiv normativ, care va ajuta efectiv la eliminarea incorectitudinilor în cauză.

Cei care doresc să elimine erorile de exprimare cu tentă pleonastică vor ține cont de *Sugestiile de evitare a expresiilor pleonastice* (p. 9-12).

Expresiile pleonastice formale sau tolerabile (a se vedea p. 17-19) sunt marcate cu semnul •.

Recomandăm, totuși, ca și aceste expresii să fie evitate atunci când este posibil.

9

SUGESTII DE EVITARE A EXPRESIILOR PLEONASTICE

1. **Nu** se vor crea expresii prin alăturarea cuvintelor cu sens identic sau foarte apropiat. Exemple de acest fel sunt incluse în prezentul dicționar.

2. **Nu** se vor alătura sinonime într-un raport de coordonare prin joncțiune, de exemplu:

abilitate	și	dexteritate
acuzăție	și	învinuire
a (se) agrava	și	a (se) înrăutăți
calamitate	și	catastrofă
demoralizat	și	descurajat
enorm	și	colosal
a evidenția	și	a sublinia
greșeală	și	eroare
imediat	și	îndată
a isprăvi	și	a termina
stimă	și	respect
tenace	și	silitor
tolerabil	și	acceptabil
vigilent	și	atent

3. **Nu** se vor plasa cuvintele *mai, mai puțin, cel mai, foarte, extraordinar de, extrem de, nemaipomenit de, prea tare* înaintea de adjectivele care nu au grade de comparație, și anume:

□ adjectivele cu prefixe superlative *arhi-, extra-, hiper-, prea-, super-, supra-, ultra-*:

arhicunoscut	preafrumos
arhiplin	superfin
extrafin	suprasolicitat
hipersensibil	ultracentral etc.

- adjectivele împrumutate din latină, italiană sau franceză cu forma lor de superlativ:

extrem (lat. *extremus*)
maxim (lat. *maximus*, superlativul lui *magnus*)
minim (lat. *minimum*)
optim (lat. *optimus*, superlativul lui *bonus*)
proxim (lat. *proximus*)
suprem (lat. *supremus*, superlativul lui *superus*)
fortissimo (ital. – foarte tare)
pianissimo (ital. – foarte încet)
rarisim (fr. *rarissime* – foarte rar) etc.

- adjectivele care comportă sensul de superlativ sau indică însușiri neconcepute în diferite grade:

cardinal	fenomenal
colosal	formidabil
excelent	excesiv
excepțional	infinat
inițial	mort
etern	oral
final	total
unic	incipient etc.

- adjectivele care, prin etimologia lor, au forma gradului comparativ:

anterior	minor
exterior	posterior
inferior	superior
interior	ulterior
major	etc.

4. Nu se vor plasa adjectivele *mic*, *mărunt*, *mititel* înainte de diminutive:

căsuță	măsuță
cheiță	pătuț

covoraș	scaunel
frunzuliță	struguraș
iepuraș	etc.

5. Nu se vor plasa expresiile *a putea fi*, *a fi posibil*, *a fi cu puțință* înainte de derivatele verbale cu sufixul *-bil*, sufix care indică sensul de posibilitate a unei acțiuni:

acceptabil	criticabil
accesibil	discutabil
admisibil	divizibil
blamabil	explicabil
comestibil	inteligibil
condamnabil	inseparabil
credibil	penetrabil
lăudabil	regretabil
recomandabil	viabil
suportabil	etc.

6. Nu se vor plasa cuvintele *din nou*, *iarăși*, *iar*, *încă o dată* pe lângă verbele derivate cu prefixul *re-*, care indică repetarea unei acțiuni:

a readuce	a reafirma
a realege	a realipi
a recalifica	a rechema
a reconstitui	a recuceri
a redescoperi	a reedita
a reîmpărți	a (se) reîntâlni
a retransmite	a revaccina
a rezidi	etc.

7. Nu se vor plasa cuvintele *împreună (cu)*, *laolaltă (cu)*, *alături (de)*, *cu* pe lângă derivate cu prefixele *co-*, *com-*, *con-*, care indică sensul de *împreună (cu)*:

a coabita	coabitare
a coexista	coexistență

comesean
a conviețui
coreferent

concubinaj
coproprietar
coregizor

8. **Nu** trebuie confundat pleonasmul – greșală de exprimare cu procedeul stilistic repetiția (a se vedea p. 15-16).
9. **Nu** se vor folosi tautologii cu valoare pleonastică (a se vedea p. 13-14).
10. **Nu** se va confunda pleonasmul – greșală de exprimare cu pleonasmul formal sau tolerabil (a se vedea p. 17-19).

TANGENȚE ALE PLEONASMULUI CU TAUTOLOGIA ȘI REPETIȚIA

Valențe stilistice

Tautologia (<gr. *tauto* – același, *logos* – cuvânt) este considerată un tip al pleonasmelor creată de redarea aceleiași gând prin repetarea exactă, literală sau foarte apropiată a cuvintelor. În dialogurile în direct organizate de televiziune sau radiodifuziune pot fi auzite tautologii de tipul:

vreau să **întreb o întrebare**;
permiteți-mi să **propun o propunere**;
acest fizician **a descoperit** mai multe **descoperiri**;
el **și-a argumentat prin argumente** opinia;
el a **căutat să se informeze cu informații**;
a programat un program valoros;
a candidat ca candidat la postul de...;
m-am adresat în adresa primăriei;
l-am stimat cu o stimă mare;
sunt multe **străzi denumite cu numele**;
este o **eroare** ce induce **în eroare**;
începând cu luna martie **a început** aratul;
sunt **regulamente ce reglementează** (comerțul);
mi-a adus multe **neplăceri neplăcute**;
a ajuns sub **conducerea conducătorului**;
dintre calitățile **umane ale omului**;
s-o **începem de la început inițial din start** etc.

O astfel de exprimare infectă în comunicarea orală trebuie evitată, deși ea ar putea fi calificată la rubrica *lapsus linguae*. Inadmisibilă însă este prezența ei în comunicarea scrisă. Or, și aici se atestă (ce-i drept – mai rar) expresii similare:

în sala **de lectură** studenții au condiții **pentru lectură**;
perioada aceasta **este o perioadă** de tranziție;
în prezent se caută **soluții legale de soluționare** a problemei...

Unele tautologii sunt utilizate în scopuri stilistice, pentru a colora mai intens un anumit mesaj. Astfel, nu pot fi considerate greșite expresiile tautologice de tipul:

viața-i viață;
tinerețea-i tinerețe;
bătrânețea-i bătrânețe;
dragostea-i dragoste, n-ai încotro;
legea-i lege;
frumosul e frumos și gata;
băiatul băiat rămâne etc.

Deosebit de expresivă stilistic poate fi tautologia în poezie:

*Stea streină de lumină,
 vindecată de cuvânt,
 de mai poți să poți, revină
 cu un murmur murmurând,*

*cu o piatră pietruind,
 cu un verde înverzind!*

(Nichita Stănescu)

Sau:

*Fie-ți lumina ochilor
 luminoasă orbilor!*

(Nichita Stănescu)

Sau:

*Un om cânta un cânt sfâșietor
 Cânta un cântec amețit în iarbă.*

(Nicolae Labiș)

Și:

*Ați luptat luptă deșartă, ați vânat țință neună,
 Ați visat zile de aur pe-astă lume de amor.*

(Mihai Eminescu)

Sau:

*Vom visa un vis ferice,
 Îngâna-ne-vor c-un cânt
 Singuratece izvoare,
 Blânda batere de vânt.*

(Mihai Eminescu)

Exemplele de mai sus denotă, în primul rând, bogăția, expresivitatea și plasticitatea limbii române. Firește, prezența tautologiei poate fi justificată numai prin motive stilistice sau prozodice. În alte situații tautologia nu are ce căuta.

Apropiată de pleonasm este și figura de stil numită **repetiție**, care presupune întrebuițarea de două sau de mai multe ori a unui cuvânt ori chiar a câtorva cuvinte cu scopul de a imprima conținutului mai multă expresivitate:

Plouă, plouă, plouă...

Vreme de beție –

Și s-ascuți pustiul,

Ce melancolie!

Plouă, plouă, plouă...

(George Bacovia)

Timp fără patrie: *râu fără ape,
 secetă-n albie și subt pleoape.*

Timp fără patrie: *inimi învinse...*

(Lucian Blaga)

În momentul în care repetiția este inutilă în scopuri stilistice ea devine pleonasm, eroare de exprimare, și, prin urmare, trebuie evitată.

Ținem să menționăm, în același context al poeziei, că și o **expresie pleonastică** are conotații stilistice, alături de repetiții și alte figuri de stil:

Vai, mie mi-e milă de iarbă.

Vai, mie mi-e milă de arbori.

Vai, mie mi-e milă de zborul păsării.

Ele, ei, ele și ei

n-au nimic din tine.

Nu duc în sinele lor

Viața mea.

(Nichita Stănescu)

Astfel, pleonasmul și variantele sale tautologia și repetiția, sunt acceptate doar pentru valența lor stilistică. Ma mult decât atât, dacă vom încerca să excludem sau să înlocuim pleonasmul din poezie, plasticitatea acesteia își va pierde vigoarea.

În acest sens, să observăm:

Cobori în jos, luceafăr blând,

Alunecând pe-o rază.

(Mihai Eminescu)

Și:

De-unde ești, revino iarăși,

să fim singuri!

(Mihai Eminescu)

Evident, pleonasmul este atestat și în proza literară. De cele mai multe ori acesta are valențe conotative și doar rareori comportă valori expresive denotative:

“... ca o **surpriză neașteptată** găsești în fața ta Dunărea...” (Octavian Goga); “Era în **amurgul serii**” (Ioan Slavici); “Numai în **bătătura Hanului Roșu** hămăie răgușit doi **dulăi de câini**” (Mihail Sadoveanu) etc.

PLEONASME FORMALE SAU TOLERABILE

Esență și expresivitate

În limba română există o serie de expresii pleonastice în esența lor, dar neperceptibile drept greșeli (grave) de exprimare. Originea lor se află, de regulă, în textele folclorice, în limbajul popular. Dintre acestea fac parte și expresiile:

babă bătrână

moșneag bătrân

fetiță mică

fiară sălbatică

stână de oi

boare de vânt

troian de zăpadă

nămete de zăpadă

prăpastie adâncă

povară grea

albuș de ou

gălbenuș de ou

palton de iarnă

proverb popular

a vedea cu ochii (proprii)

a auzi cu urechile (proprii)

a tăcea din gură

a mușca cu dinții (cu gura)

a îngheța de frig

a (se) întoarce înapoi

a ieși afară

a intra înăuntru

a (se) urca (în) sus

a (se) înălța (în) sus

a (se) sui (în) sus